

Regionale forskrifter etter jordloven - status for gjennomføring

Jon Magnar Haugen

Vannforeningen 18.01.23

Gulrot, pisk og gode råd

- Jordloven har krav om miljøforsvarlig drift ("ta vare på areal og kulturlandskap")
  - § 11 kan hjemle forskrifter for bl.a.
«hindra erosjon (....), ta omsyn til særlige naturverdiar»
- Forurensningsloven: prinsipp om at forurensning er forbudt – og at forurensere betaler, men vi har § 8 (vanlig forurensning fra jordbruk er tillatt)
  - Da må til gjengjeld jordloven § 11 brukes der det er nødvendig
- Frivillighetslinja er også aktuell
  - Fleksibilitet for riktig tiltak på riktig sted

Frivillige virkemidler

- Økonomisk kompensasjon
- Regionalt miljøprogram, SMIL-midler, mv.
- Informasjon om mulige tiltak, miljøbelastning og tap av næringsstoffer

Lovpålagte virkemidler

- Regionale miljøkrav i forskrift ved behov
- Gjødselregelverket ++

Matsikkerheit og beredskap

Landbruk over heile landet

Auka verdiskaping

Berekraftig landbruk med
lågare utslepp av
klimagassar

Nasjonalt miljøprogram 2023-2026

Nasjonale miljømål og virkemidler for
miljø- og klimaarbeidet i jordbruket

Rapport nr. 33/2022
01.09.2022

Miljøtema	Mål i Nasjonalt miljøprogram
Kulturlandskap	Ta vare på og utvikle jordbrukets kulturlandskap
	Ta vare på variasjonen i jordbrukets verdifulle kulturlandskap
Biologisk mangfold	Ta vare på og skjømte biologisk verdifulle arealer i jordbruket
	Bedre status for truede arter i jordbruket
	Øke bruk og vern av jordbrukets genetiske ressurser
Kulturminner og kulturmiljøer	Bedre tilstanden for kulturminner og kulturmiljø i jordbruket
Tilgjengelighet og friluftslivsverdier	Bedre allmennhetens tilgang til jordbrukslandskapet
Jord og jordhelse	Jordbruksjord skal få forbedret jordhelse
	Redusere tap av jord i form av partikler og organiske materiale i jord
	Øke moldinnholdet og lagre karbon
Avrenning til vann	Ingen vannforekomster i jordbruksdominerte områder skal få dårligere tilstand
	Bedre tilstanden for de mest utsatte vannforekomstene i jordbruksdominerte områder
Plantevern	Redusere helse og miljørisikoen ved bruk av plantevernmidler i jordbruket

Redusert forureining
frå landbruket

Reduserte utslepp av
klimagassar, auka opptak
av CO₂ og gode
klimatilpassingar

Berekraftig bruk og eit
sterkt vern av landbruket
sine areal og ressurs-
grunnlag

Vareta kulturlandskapet
og naturmangfaldet

natpolitikken

Ifølge liste

Orientering til statsforvalterne om delegert myndighet til å stille regionale krav for miljøforsvarlig drift, jf. jordloven § 11

Innsats mot jordbruksavrenning er nødvendig for å nå målene for vannmiljø etter vanddirektivet. Slik innsats er derfor også tema i pågående oppdatering av vannforvaltningsplaner og tiltaksprogram for perioden 2022 – 2027, som skal være klare innen utgangen av 2021.

I brev fra Klima- og miljødepartementet til vannregionmyndighetene i mars 2019, om nye nasjonale føringer for vannforvaltningen, ble følgende føringer stadfestet:

"Kap 6.3 Føringer: Det er behov for forsterket innsats mot forurensning fra jordbruk for å oppnå målet om god tilstand i alle landbrukspåvirkede vannforekomster. I områder hvor iverksatte tiltak ikke er tilstrekkelige til at miljømålet god tilstand nås, innføres mer forpliktende krav. Herunder skal fylkesmennenes og kommunenes hjemler til å stille krav til gjennomføring av miljøtiltak tas i bruk der det er nødvendig for at miljømålene etter vannforskriften nås innen 2027, og senest innen 2033."

Statsforvalterens hjemmel til å fastsette regionale forskrifter med krav til jordarbeiding har til nå fulgt av delegering i forskrift av 19. desember 2014 nr. 1818, hjemlet i jordloven § 11. Slike forskrifter har hittil kun vært innført i områder som nå har blitt del av Viken fylke.

For å sikre bedre oppfyllelse av vanddirektivets miljømål, har Landbruks- og matdepartementet vedtatt ny delegering av myndighet til statsforvalteren til å stille regionale krav om miljøforsvarlig drift av jordbruksareal. I den forbindelse anmoder departementet statsforvalteren om å vurdere bruk av dette virkemiddelet der landbrukspåvirkningen er for stor til at vanddirektivets miljømål god tilstand nås med dagens innsats.

Virkeområde, pliktsubjekt mv. ifølge den nye delegeringen:

Tidligere var virkeområdet for delegeringen knyttet til landbrukseiendommer som ligger i et område med erosjonsfare og innenfor nedbørsfelt til sårbart vassdrag eller sårbart kystområde. Med den nye ordlyden vil departementet få tydeligere fram at både tilstanden for arealet og tilstanden i vannforekomsten hver for seg kan ligge til grunn for å stille krav (dvs. at de utgjør alternative kriterier). Arealer og driftsformer med erosjonsfare, eller som drenerer dit det er utfordringer med vannmiljømålene, vil etter dette vurderes for iverksetting av krav. Hvilke arealer som faller inn under kriteriene kan identifiseres blant annet gjennom NIBIOs erosjonsrisikokart (Gårdskart på nett) og basert på tilstand for eutrofiparametere (algevekst mv.) gjennom arbeidet med vannforvaltning. I tillegg kan driftsformer med radkulturer og flere kulturer per sesong utpeke seg på grunn av høy erosjonsfare i og utenom vekstsesongen.

Ved at kravene retter seg mot drift av jordbruksarealer, vil de fortrinnsvis rette seg mot den som driver arealet, også der driver er en annen enn eier.

Hvilke krav er aktuelle

Jordlova § 11 gir hjemmel til å gi forskrifter for å "sikre miljøforsvarlig drift av jordbruksareal". Ordlyden er tatt inn i delegeringen for å tydeliggjøre formålet og rammen for krav som kan stilles. Kravene må også være innen rammen av lovens formål i § 1, hvilket innebærer å finne løsninger som bl.a. er driftsmessig gode, miljøforsvarlige og som verner om jordsmonnet. Det medfører at eventuelle krav må utformes i en balanse mellom produksjonshensyn og miljøhensyn.

Som tidligere heter det videre at det kan stilles krav til bestemte jordarbeidingsrutiner eller tiltak for jord. Dette er en relativt vid ordlyd, og kan blant annet omfatte krav om plantedekke gjennom høsten/vinteren (åker i stubb, ev. fangvekster), grasdekte vannveier eller buffersoner mellom åker og vassdrag. Der det dyrkes radkulturer og flere kulturer per sesong kan det være aktuelt med krav for å motvirke erosjon både gjennom og utenom vekstsesongen.

Ved brudd på regionale forskrifter har statsforvalteren anledning til å ilegge tvangsgebyr etter jordlova § 20 for å sikre at forskriften blir gjennomført. Alternativt kan det avkortes i tilskudd etter produksjonstilskuddsforskriften § 11.

Oppfølging

Departementet anmoder om at statsforvalteren vurderer behovet for regionale forskrifter i sitt område.

Tematikken er løftet i styringsmøter mellom Landbruks- og matdepartementet og fylkesmennene det siste året, og presisert i tildelingsbrev til embetene.

Hvor står vi med regionale forskrifter

friluft- og brukerinteresser, jordvanning m.m. I regionalt miljøprogram (RMP) prioriteres jordbruksarealer under marin grense, hvor det er mye næringsrik jord og åpenåkerareal.

Det er i 2021 fire forskrifter om regionale miljøkrav i jordbruket som gjelder i hele eller deler av vannområdene Haldenvassdraget, Glomma sør for Øyeren, Morsa, Bunnefjorden med Årungen- og Gjersjøvassdraget og Leira-Nitelva i gamle Akershus og Østfold. Statsforvalteren i Oslo og Viken har jobbet med å lage en felles forskrift for regionen. Det er foreløpig kun områder i Østfold og Akershus som har blitt vurdert, i tillegg til Oslo, og **det vil bli gjennomført en egen prosess for Buskerud og «nye» deler av Viken (Lunner og Jevnaker) senere. Ny forskrift med virkeområder skal tre i kraft 1.01.2023.**

Statsforvalteren i Innlandet

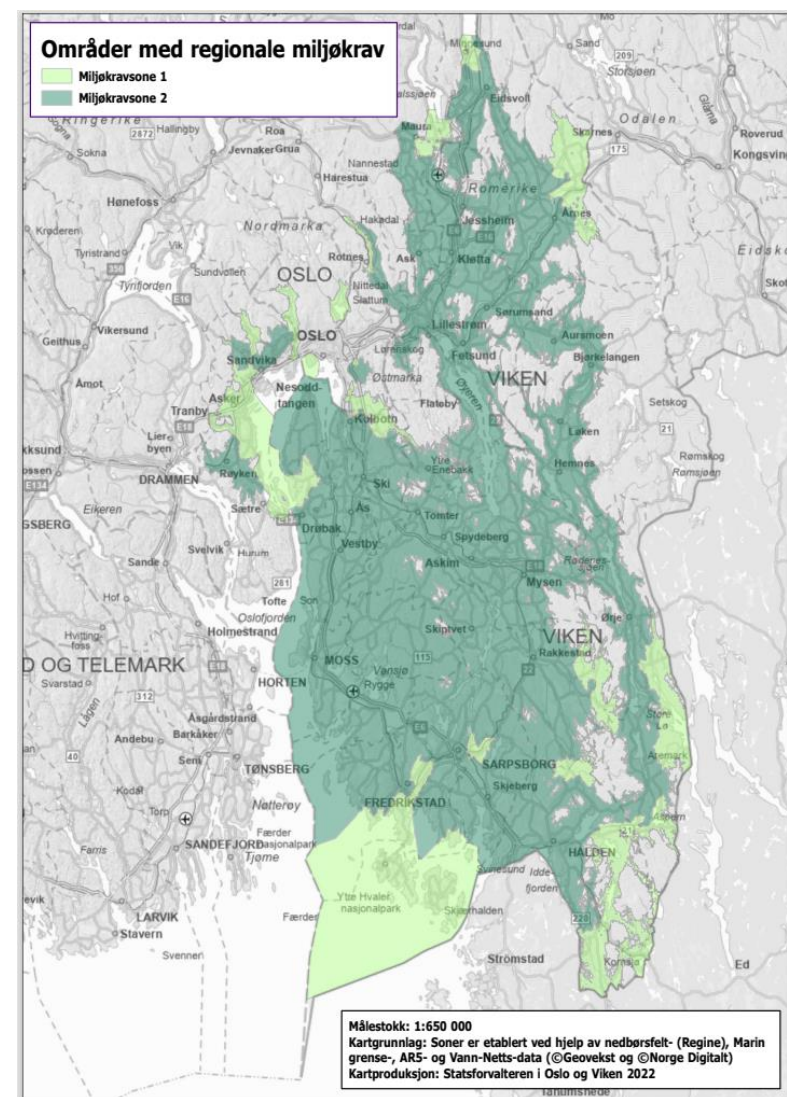
Tiltak i nedbørfelt der det er registrert stor påvirkning fra jordbruksareal prioriteres. I regionalt miljøprogram (RMP) prioriteres områder som har stor og middels påvirkning fra jordbruksareal.

Statsforvalteren i Innlandet har en **pågående prosess hvor det vurderes om det skal innføres regionale miljøkrav i aktuelle områder i Innlandet.** Miljøkrav må vurderes opp mot korn/matproduksjonen, bondens handlingsrom og økonomi.

Oslo og Viken

§ 3. Miljøkrav

Miljøkravsone 1 (lys grønn farge i kartet)	Miljøkravsone 2 (mørk grønn farge i kartet)
1. Det skal ikke jordarbeides nærmere enn to meter fra nedløpskummer for overflatevann og grøfteutløp.	1. Det skal ikke jordarbeides nærmere enn to meter fra nedløpskummer for overflatevann og grøfteutløp.
2. Erosjonsutsatte dråg skal ikke jordarbeides om høsten. Ved jordarbeiding på arealet som drenerer til/heller mot dråget, skal drågene ha minst 6 meter permanent grasdekke. Ved lett høstharving er det tilstrekkelig med minst 6 meter stubb i dråget.	2. Erosjonsutsatte dråg skal ikke jordarbeides om høsten. Ved jordarbeiding på arealet som drenerer til/heller mot dråget, skal drågene ha minst 6 meter permanent grasdekke.
3. Det skal være buffersone langs alle vassdrag som mottar avrenning fra fulldyrka jord.	3. Det skal være buffersone langs alle vassdrag som mottar avrenning fra fulldyrka jord.
4. Flomutsatte arealer skal ikke jordarbeides om høsten. På flomutsatte arealer der flom medfører erosjon skal det være 6 meter varig vegetasjon i tillegg til 2 meter vegetasjonssone.	4. Flomutsatte arealer skal ikke jordarbeides om høsten. På flomutsatte arealer der flom medfører erosjon skal det være 6 meter varig vegetasjon i tillegg til 2 meter vegetasjonssone.
5. Fulldyrka mark med stor eller svært stor erosjonsrisiko (erosjonsrisikoklasse 3 og 4) skal ikke jordarbeides om høsten. Lett høstharving til høstkorn eller høstoljevekster tillates likevel på arealer som ikke er omfattet av miljøkrav 2, 3 og 4. For å sikre god etablering av høstvekster må de sås senest innen 20. september.	5. Fulldyrka mark med stor eller svært stor erosjonsrisiko (erosjonsrisikoklasse 3 og 4) skal ikke jordarbeides om høsten. Lett høstharving til høstkorn eller høstoljevekster tillates likevel på arealer som ikke er omfattet av miljøkrav 2, 3 og 4. For å sikre god etablering av høstvekster må de sås senest innen 20. september.
	6. Minst 60 % av foretakets fulldyrkede areal skal overvintre med plantedekke tilsvarende stubb, gras, direktesådd fangvekst eller direktesådd høstkorn. Lett høstharving tillates likevel til høstkorn eller høstoljevekster. For å sikre god etablering av høstvekster må de sås senest innen 20. september. Arealer som båndlegges av krav 2, 3, 4 og 5 inngår i 60 % av foretakets fulldyrkede areal.

Vestfold og Telemark

Foreløpig framdriftsplan Vestfold/Telemark

2022+2023	Ingen jordarbeiding om høsten og andre miljøtiltak vil fremdeles være frivillige tiltak støttet av RMP-tilskudd – NB: Med nye høyere tilskuddssatser! Se veiledningsheftet for RMP 2022 for VT
Høsten 2022	Arbeid starter opp med utredning rundt innføring av <i>forskrift med regionale miljøkrav</i> for områder i vårt fylke (dvs pålagte miljøtiltak) En bred sammensatt arbeidsgruppe med bl.a. representanter for faglaga, landbruksrådgivningen, kommunene, vannområdene og Statsforvalteren landbruk og miljø vil opprettes
2023	Arbeidet med forslag til regionale miljøkrav vil fortsette og et eventuelt utkast til forskrift sendes på høring
2024	En ny forskrift med pålagte miljøkrav vil tidligst kunne gjelde fra 2024

Statsforvaltaren i Vestfold og Telemark

- Det ryktes om et godt oppstartsmøte 14. desember

Rogaland

Videre vil kommunene måtte jobbe med:

- Etablere tilsynsplan i områder med mye landbrukspåvirkning (hovedsakelig på Jæren), eventuelt oversikt over eksisterende renseparker og fangdammer som skal sikre bedre oppfølging og vurdering av tiltak.
- Utarbeide generelle miljøkrav gjennom eksisterende forskrifter og for å motta produksjonstilskudd. Her kan en etablere tilleggskriffter i lokal forskrift, som for eksempel på Jæren hvor det er utarbeidet en lokal forskrift som begrenser spredningstidspunkt for husdyrgjødsel.
- Etablering av kantsoner (se også underkapittelet «*Kantvegetasjon*» i kapittel 6.2.4):
  - o Kommunene (på Jæren) vil i tiltaksperioden jobbe aktivt for å etablere et felles minstemål på 6 meter for kantsoner mot alle vassdrag.

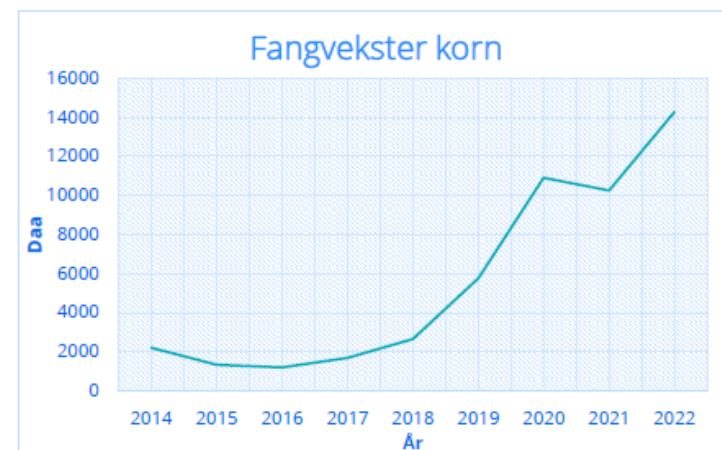

Gulrøttene virker også

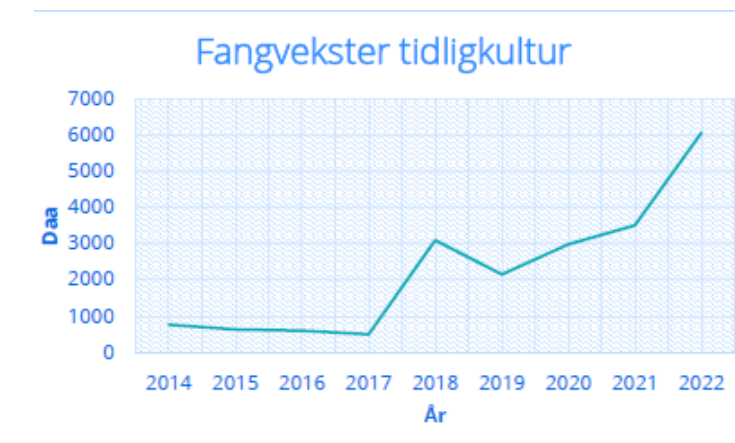
Antall dekar/m	2021	2022*	Endring*	
Vannmiljøtiltak - totalt	Totalsum	Totalsum	Antall	Prosent
Direktesådd høstkorn og høstoljevekster	59 006	73 394	14 388	24 %
Fangdam	277	321	44	16 %
Fangvekster sådd etter høsting	12 843	23 306	10 463	81 %
Fangvekster som underkultur	76 022	105 718	29 696	39 %
Gras på arealer utsatt for flom og erosjon	69 916	79 839	9 923	14 %
Grasdekt kantsone i åker, korn	1 362 898	1 505 351	142 453	10 %
Grasdekt kantsone i åker, potet/grønnsaker	62 069	70 383	8 314	13 %
Grasdekte vannveier i åker, korn	244 490	280 067	35 577	15 %
Grasdekte vannveier i åker, potet/grønnsaker	6 560	6 748	188	3 %
Grasstriper i åker, korn	22 606	21 711	-895	-4 %
Grasstriper i åker, potet/grønnsaker	529	4 405	3 876	733 %
Ingen jordarbeiding om høsten	1 153 017	1 348 832	195 815	17 %
Ingen jordarbeiding på flomutsatte arealer	28 631	39 102	10 471	37 %
Kantsone i eng	323 627	357 278	33 651	10 %
* Foreløpige tall fra 11.januar 2022 - ikke ferdigbehandlet				

Økt oppslutning om RMP vannmiljø

Antall dekar/m	2021	2022*	Endring*	
Vannmiljøtiltak - totalt			Antall	Prosent
Direktesådd høstkorn og høstoljevekster	50 021	61 740	11 719	23 %
Fangdam	157	222	65	41 %
Fangvekster sådd etter høsting	5 533	15 062	9 529	172 %
Fangvekster som underkultur	48 944	72 344	23 400	48 %
Gras på arealer utsatt for flom og erosjon	54 585	63 393	8 808	16 %
Grasdekt kantsone i åker, korn	981 067	1 090 569	109 502	11 %
Grasdekt kantsone i åker, potet/grønnsaker	23 266	24 791	1 525	7 %
Grasdekte vannveier i åker, korn	196 904	223 496	26 592	14 %
Grasdekte vannveier i åker, potet/grønnsaker	3 656	3 861	205	6 %
Grasstriper i åker, korn	20 256	18 536	-1 720	-8 %
Grasstriper i åker, potet/grønnsaker	358	3 295	2 937	820 %
Ingen jordarbeiding om høsten	546 621	697 427	150 806	28 %
Ingen jordarbeiding på flomutsatte arealer	28 631	39 064	10 433	36 %
Kantsone i eng				
* Foreløpige tall fra 11.januar 2022 - ikke ferdigbehandlet				

2022: foreløpige tall

Vestfold og Telemark

Viken

Landbruks- og
matdepartementet

Utvikle kunnskap, praksis og virkemidler i sammenheng

Klassifisering		Jordbrukspåvirkning		
		Liten grad	Middels grad	Stor grad
Økologisk tilstand	Svært god			
	God			
	Moderat			
	Dårlig			
	Svært dårlig			

- Kunnskapsbasert tilnærming er avgjørende
  - Inklusive at inngripende krav målrettes dit det faktisk trengs
- Kunnskap om status, påvirkninger, tiltak og effekter av tiltak
- Allerede gjøres mye som vi har grunn til å tro gjør en forskjell
- Men vi mangler overvåking som fanger effekten av det som gjøres
  - Svekkes muligheten for å forsterke det som virker, og justere det som ikke virker
  - Svekkes motivasjon

God kunnskap

NIBIO
NORSK INSTITUTT FOR
BIOØKONOMI

Fosfor
fosfor
Landbruk

Marianne Bechma
Divisjon for miljø og natu

NIBIO
NORSK INSTITUTT FOR
BIOØKONOMI

Kostnad
jordbruk
- En status

Lillian Øygarden, Asbjør
Divisjon for miljø og natu

NIBIO
NORSK INSTITUTT FOR
BIOØKONOMI

Vannmiljøtilt
Effekter og egnet
grøntproduksjon

Kamilla Skaalsveen, Ma
Divisjon for miljø og natu

NIBIO
NORSK INSTITUTT FOR
BIOØKONOMI

Kornproduks
vannmiljøtil
Spørreundersøke

Marianne Bechmann og Asbjør
Divisjon for miljø og naturessur

NIBIO
NORSK INSTITUTT FOR
BIOØKONOMI

Kjelle avre
Årsrapport 2019

Marianne Bechmann, Freder
Divisjon for miljø og naturessu
Pesticider og naturstoffkjem

NIBIO
NORSK INSTITUTT FOR
BIOØKONOMI

Jordarbeiding – effekt på jord- og fosfortap
Analyse av data fra tre overvåkingsfelt i JOVA-programmet

Marianne Bechmann, Dominika Krzeminska, Robert Barneveld, Sigrun Kværnø, Johannes
Deelstra, Hans Olav Eggestad, Csilla Farkas og Marit Hauken
Divisjon for miljø og naturessurser

NIBIO RAPPORT | VOL. 6 | NR. 112 | 2020

Landskaps- og
matdepartementet

God praksis

Det skjer ikke alltid av seg selv

- Økonomisk byrde ut fra kostnadene som oppstår mens resultatene er uklare
- Manglende eller kostbare system for å måle resultater og vise framgang
- Fremgang krever årviss innsats hos tilstrekkelig mange
- Utvikling av kunnskap og driftspraksis slik at bøndene lykkes med fangvekster, utsatt jordarbeiding

Godt støtteapparat og **virkemidler**

Vannmiljøtiltak er fortsatt høyt prioritert for tilskudd

Miljøkrav der det er nødvendig

Ruste system for å måle innsats og resultat

Støtteapparat for å hjelpe fram agronomiske løsninger som bøndene kan sette ut i praksis